

רגע אמת פלסטיני – בעקבות הנורמליזציה בין ישראל לאיחוד האמירויות

יוחנן צורף, יורם שוייצר

הודעת נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ בדבר נרמול היחסים בין ישראל ואיחוד האמירויות החריפה את מצוקת הפלסטינים ומאלצת אותם לעסוק בשאלה לאן פניהם. כינוס שהתקיים ב-3 בספטמבר, בו זמנית ברמאללה ובבירות, שבו השתתפו כל הפלגים הפלסטינים, היווה ביטוי לכובד האתגר שהתפתחות זו הציבה בפניהם. בהודעת הסיכום הסכימו כולם על הצורך להיאבק במשותף לסיכול המזימה האמריקאית-ישראלית בדרכי 'התנגדות עממית', למרות שבכנס עצמו הביעו ראשי חמאס והג'האד האסלאמי את העדפתם המסורתית להתנגדות צבאית, אי-הכרה בישראל ואי-נכונות לפשרה עימה. ואכן, בלט הניסיון להצניע מחלוקות בין הפלגים ולבטא התקרבות (אם כי לאו דווקא אחדות) בין פת"ח לחמאס.

ברמאללה ובבירות התקיים ב-3 בספטמבר (באמצעות וידאו) כנס נרחב בראשות יו"ר הרשות הפלסטינית אבו מאזן, שנטלו בו חלק כל הפלגים הפלסטינים. מטרת הכנס, שהובל במשותף על ידי הפת"ח וחמאס, הייתה לבחון דרכי התמודדות עם הדילמה כבדת המשקל שהציבה בפניהם הודעת הנשיא דונלד טראמפ בדבר נרמול היחסים בין ישראל לאיחוד האמירויות, המימוש המהיר והמתקשר שלה ובכלל זה בקורים, חתימה על הסכמים וקביעת מועד לטקס החתימה. הכינוס נועד להמחיש לציבור הפלסטיני את ממדי האתגר וליצור מראית עין של חתירה לאחדות כדי להתמודד עם האתגר הכבד. היה זה הכנס הראשון שבו השתתפו כלל הפלגים הפלסטינים, החברים באש"ף ואלה שאינם חברים בארגון, ללא תווך ערבי. בבירות ישבו אסמאעיל הניה יו"ר הלשכה המדינית של חמאס, זיאד נחאלה מזכ"ל הג'האד האסלאמי, וכל ראשי שאר הפלגים, שכניסתם לתחומי הרשות הפלסטינית אסורה. ברמאללה ישבו אנשי פת"ח, ביניהם אבו מאזן, ונציגי שאר הפלגים, שנוכחותם ברמאללה מותרת. כן השתתף בכינוס מחמד בראכה, חבר לשעבר בכנסת ישראל. הכנס הוגדר על ידי כלל הדוברים כהיסטורי, עקב מה שתואר כתפנית מדינית רבת משמעות בעניין הפלסטיני, וכולם קראו במהלכו לאחדות ולפיוס.

הכינוס עמד בסימן דחייה גורפת את הודעת הנורמליזציה בין ישראל לאיחוד האמירויות וזעם על מדינת האמירויות בגין שבירת הקונצנזוס הערבי וריקון מתוכן לכאורה את היוזמה הערבית. דוברים בכינוס הגדירו את המהלך כנעיצת סכין בגב וביטאו במיוחד כעס על הטיעון האמירתי, שלפיו המהלך ננקט בתמורה לביטול כוונת ישראל לספח שטחים בגדה המערבית. יתר על כן, רובם סברו שתכנית הסיפוח לא בוטלה, כי אם נדחתה כפי שהצהיר ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, שוב ושוב, גם לאחר פרסום ההודעה בדבר תהליך הנורמליזציה. כן הובע חשש מפני התקדים שהמהלך האמירתי יצור ומדינות ערביות נוספות תפעלנה בשם הפלסטינים. כך הם עלולים לאבד את עצמאות ההחלטה – עיקרון יסוד לקיום אש"ף. סוגיה זו תפסה מקום מרכזי במהלך הכנס וגם בהודעה המסכמת שפורסמה בסיומו.

בכנס עצמו, חרף הפערים שהשתקפו בעמדות שהציגו ראשי פת"ח וחמאס, ניכרה הכרה משותפת של שני הארגונים הגדולים האלה בכובד השעה ובצורך להעביר לציבור הפלסטיני, המרבה לבקר אותם בשנים האחרונות, מסר משותף. הן אבו מאזן והן אסמאעיל הניה הבהירו שהכנס הוא תוצאה של חשיבה משותפת. הניה הצהיר כי "נכנסנו עכשיו לדיאלוג רציני עם פת"ח", אמנם הוא הדגיש את העמדה המסורתית הנוקשה של ארגונו אך גם הודיע שהוא מקבל את הצעתו של אבו מאזן בדבר כינון הנהגה משותפת שתוביל התנגדות עממית לא אלימה. כך גם נקבע בהודעה המסכמת של הכינוס. בנוסף, ההודעה כללה הכרה למעשה באבו מאזן כמקור הסמכות לפעילות הועדות שיכוננו בעקבות הכינוס. זאת, בניגוד לביקורת ולמעמדו המדלדל בעיני הרחוב. חיזוק לדברים ניכר גם בהופעתו של אסמאעיל הניה בערוץ פלסטין של רמאללה למחרת הכינוס. במהלך הראיון המשיך הניה והרעיף שבחים על אבו מאזן, וכן על ביקור משלחת משרד הבריאות למחרת הכינוס, בראשות שרת הבריות, מי כילה, ברצועת עזה, כדי לבחון את המצב באזור עקב ריבוי חולי הקורונה.

אפילו הג'יהאד האסלאמי, שמהר לפרסם הסתייגות מהודעת הסיכום, בקש למתנה: מחמד אלהנדי, מבכירי הארגון, אמר: "הרשות הפלסטינית שוכנעה לחלוטין בכישלון דרך המשא ומתן" - מה שלהערכתו מעיד על סיכוי להצלחת הכינוס. כן אמר שארגונו יפעל להצלחת עבודתו של הועדות שהוכרז על הקמתן. עמדת הג'יהאד האסלאמי בסוגיית קוי 67 ידועה, הוסיף ואמר, הארגון קורא לשחרור כל שטח פלסטין, אבל עמדה זו, בעת הנוכחית פוגעת בסיכויי הצלחת הכינוס. לכן "יש לשאת באחריות בעת הזו, בה מנסה הכיבוש לחסל את הבעיה הפלסטינית", הדגיש.

עם זאת, הודעת הסיכום של הכנס הטרידה גורמים בארגוני "ההתנגדות", הגורסים שהמסר העולה ממנה לגבי המשך המאבק בישראל מתון מדי. במוקד הביקורת - התמקדות ההודעה בהתנגדות עממית בלי מאבק מזוין; סיום הכיבוש ומדינה פלסטינית בקווי 67 מוצגים בהודעה כיעד אסטרטגי - לא כשלב לשחרור פלסטין כולה. כלומר: התחייבויות אש"פ ביחס לישראל, כפי שנוסחו בהסכמי אוסלו, נשארות בתוקף; בהודעה אין קריאה לסגת מההכרה בישראל, וגם לא הגדרת צעדים מעשיים לפיוס בין ארגוני, כמו בחירות והתחדשות של ההנהגה. כל אלה, לדעת המבקרים מארגוני "ההתנגדות", מבהירים שלא חל שינוי ממשי ולא התגבשה אסטרטגיה חדשה.

ביטוי לביקורת הייתה הודעה שפרסמו ארגוני "ההתנגדות" ברצועת עזה ב-6 בספטמבר, ובה בירכו על מפגש ביירות-רמאללה, אך הצהירו כי הם מצפים לצעדים מעשיים ברמת השטח, קרי לניסוח תוכנית לאומית מאוחדת שתשתחרר מכבלי אוסלו ותדבק בהתנגדות על כל צורותיה. כן נוספה דרישה שאש"פ ייסוג מהכרתו בישראל ושהרשות הפלסטינית תבטל את הסנקציות שהיא נוקטת נגד רצועת עזה. נרמול היחסים בין ישראל לאיחוד האמירויות אינו משקף מבחינתם את הרצון והתודעה של האומה הערבית, ולכן מתחייבת פעילות עממית ערבית ואסלאמית, לגינוי התומכים בנורמליזציה עם ישראל וביניהם אנשי דת - "שיחי חצר" - שהכשירו על בסיס פסקי הלכה את ההתפתחות הזו.

בה בעת, ההודעה המשותפת של פת"ח וחמאס בסיום הכינוס ביטאה את המלכוד שאליו נקלעו הפלסטינים, ובפרט מאז שממשל טראמפ החל לקדם את המתווה לשלום ישראלי-פלסטיני. מחד גיסא, יש להשלים עם העובדה שהתהליך המדיני כפי שהתוו הסכמי אוסלו, הגיע לסיומו. ומאידך

גיסא, גם ההתנגדות המזוינת שהובילו חמאס ויתר ארגוני האופוזיציה לפת"ח לא הניבה תוצאות במובן התקדמות לשחרור ולעצמאות פלסטינית. לשון אחרת, המבוי אליו קלעה תכנית טראמפ את הפלסטינים היה סתום מראשיתו, שכן הותירה אדמה חרוכה. בראיית אש"פ, תהליך אוסלו היה אמור להסתכם בכינון מדינה עצמאית, ובראיית חמאס – תהליך זה היה לעובדה שאינה בת שינוי. ההנחה שיגיע ממשל אמריקאי כה חד צדדי לצד ישראל וחריג באופן התנהלותו, אשר ישנה באורח כה קיצוני את כללי המשחק שהיו נהוגים על ידי הממשלים האמריקאים הקודמים, לא עלתה על דעת איש.

על רקע זה גבר המתח הבין-ארגוני, החריפה הביקורת הפנימית על הרשות הפלסטינית, נוצר מתח בין הרשות לבין מדינות ערביות שיש להן קשרים עם ממשל טראמפ והן נתונות ללחץ מצדו, וכן נזקקו קשות הקשרים בין הרשות הפלסטינית לבין ישראל. התוצאה היא החלשות נוספת במעמדה של הרשות, הן בזירה הפנימית והן בזירה האזורית – מגמה המגבירה את סכנת התמוטטותה.

מרב מצוקה וזעם על איחוד האמירויות (שאמנם התרכז מעט בימים האחרונים), מתקשים הפלסטינים, גם הפעם, להביט על חצי הכוס המלאה. הם לא מייחסים את המשמעות המעשית הראויה לעובדה שהשעיית הסיפוח נכפתה למעשה על ממשלת ישראל, ושלהתנגדותם לסיפוח היה חלק נכבד בלחץ שהופעל עליה. הם מתעלמים מכך שכוונת הסיפוח עוררה התנגדות גם בקרב תומכיו הקרובים של ראש הממשלה בנימין נתניהו, ומהתובנה שהבשילה בצמרת הממשל האמריקאי לאחרונה, ולפיה עיקר עניינה של ישראל במתווה ההסדר שהציג ממשל טראמפ הוא בסיפוח שטחים בגדה המערבית, ולא בתכנית עצמה – ובכלל זאת היעד של הקמת מדינה פלסטינית. גם העובדה שהמדינות הערביות שחתמו עם ישראל על הסכמי שלום משפיעות עליה יותר מאחרות, לא קבלה ביטוי במערכת שיקוליהם. שהרי הצטרפות האמירויות לקבוצה זו עשויה להגביר את מנוף הלחץ עליה, ולטובתם.

ההודעה המסכמת של הכינוס משקפת אם כן ניסיון לאסוף שברים ולהתחזק, ובמסגרת זו גם ניסיון התקרבות בין פת"ח וחמאס. ואולם, כלל לא ברור האם כוונות אלה תתממשנה, בפרט נוכח התנגדות להסכמות הנשמעת משורות הארגונים עצמם. עם זאת, יצוין שהתשתית להן הונחה כבר במאי 2017 עם פרסום המצע המדיני החדש של חמאס: חמאס מקבל את העיקרון של מדינה פלסטינית בקווי 67', אמנם רק כתכתיב של הקונצנזוס הפלסטיני ובכל מקרה בלי הכרה בישראל. בנוסף, חמאס הסכים להכפיף את עצמו להנהגה מוסכמת על כל הארגונים, שתוביל את ההתנגדות לישראל ותקבע את אופי המאבק – אלים או לא-אלים.

ישראל תיטיב לעשות אם לא תנוח על זרי הדפנה של הנורמליזציה המתגבשת עם איחוד האמירויות, אלא תכיר בכך שלא ניתן לאיין את הסוגיה הפלסטינית ואת עמדת הפלסטינים. עליה להסתייע ככל האפשר במצרים וירדן, עמן יש לה הסדרי שלום, כדי להבליט את פוטנציאל ההזדמנויות הגלומות בנורמליזציה בינה לבין איחוד האמירויות גם עבור הפלסטינים, וכן להסתייע בהן כדי להניע אותם להשתלב בתהליך מדיני מחודש. בה בעת, על הפלסטינים להפנים את המסקנה העולה מנרמול היחסים בין ישראל לאיחוד האמירויות, שלפיה מדינות ערב לא תחכינה בהכרח לאורך זמן להסדר ביניהם לבין ישראל. עליהם לבחון אפשרות לחידוש התהליך המדיני עם ישראל.